

1

והארץ היתה תהו ובוהו - וישמעון בן לקיש פתר קריא
בגלגלותי: ונתקצו היתיה תהו, זה גלות כנען, ששמו: (ירמיהו כ) קראתי את
הארץ ונתה תהו; עברתי, זה גלות מדי: (אסתר ה) וכתבתי להביא את הקץ;
והארץ היתה תהו ובוהו, זה גלות מדי: (אסתר ה) וכתבתי להביא את הקץ;
למה: כתבו על קרן השור שאין להם חלק בארץ ישראל; על פני תהו,
זה גלות ממלכת הרשעה שאין לה תקוה כמו המלכות, מה התהו נהו אין לו
תקוה אף הרשעים כן: ירום עליהם קרחת, זה רוחו של מלך המשיח

משה כהן - בראשית

2

והנה התבאר בדבר זה דברי חכמי יון מה שרצו בזה שאמרו (ב"ר ב, ה) כתבו

על קרן השור שאין לכם חלק בארץ ישראל, כי אמרו מצד שישאל עשו את העגל מיד שהוציא אותם ממצרים אם כן מורה שאין להם ח"ו חלק בארץ ישראל, כי הדבר שהוא בעצם הוא ראשונה והעגל היה ראשון וזהו מה שאמרו כתבו על קרן השור ולא אמרו כתבו על גייר כי הקרן היה מן השור עצמו ור"ל שעשו העגל והתנא זה דבר עצמי להם ולא דבר מקרה ולכך אין להם חלק בארץ ישראל ואין לך דבר שהוא קשה יותר מן הקרן, ואמרו כי דבר זה יש להם לישראל מצד קושי ערפם שיש בהם וקושי ערפם בודאי מצד עצמם לכך העגל הוא מצד עצמם כמו שאמר השם יתברך במעשה עגל (דברים ט, יג"ד) ראיתי את העם הזה והנה עסקה עורף הוא, הרף ממני וגו', כך אמרו היונים ולא הבינו התשובה על זה שאמר הכתוב (ישעיה מט, טו) ואנכי לא אשכחך, וכה זה מפני שרצו האומה הזאת לבטל מן ישראל מעלתם האלקית העליונה שיש לישראל, ולכך גזרו עליהם לבטל מהם התורה אלקית

משה כהן, נב, א"ת, ט"ו

3

תפירשו זה • בפרק אין עומדין (ברכות לב, ב) אמרו, ותאמר ציון עובני ה' ותי שכתני (ישעיה מט, יד) היינו עובדיה ויינו שכוחה אמר ריש לקיש אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה זוכר מעשה הראשונה אתה עובתני ושכתנני, אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי וברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל חיל ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא טובבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עובתני ושכתנני התשכח אשה עולה (שם, טו) אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר אמרה לפני רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמה לא תשכח לי מעשה ג' העגל אמר גם אלה תשכחנה (שם, טו) אמרה לפני רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמה תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך (שם, טו) והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה ג' העגל, ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני.

ואם כן ראוי היה מצד שישאל הם בניו שלא יהיה סילוק ושכחה לדבר זה, מכל מקום יש כאן סילוק והסרה לדבר זה כי אב ובן חלוקים הם כמו שאמרנו, ולכך כ"ש הסרה כאשר ישראל אין עושים רצונו של הקדוש ברוך הוא ושייך בזה שכחה אילו לא היה תבור מצד אחר לישראל רק מצד שהם בניו אף כי הוא דבר קשה היה שכחה לדבר זה

משה כהן, נב, א"ת, ט"ו

6

(ליל ו) א"ר מרר זיל הגיד בשם רבותי ז"ל. פי' הגמרא פתילות ושמיים שאין מלניקין בשבת מלניקין בחטובה אשר חף הנפשות שאין להם עלי' בשבת יכולין לעלות בחטובה ונפש שטריקון נר פתילה שמן. ופתילות הפסולין שאור מסכסכת צהן. נדעך וקופץ טו. והיינו שלא זכל לקבל הסארה טוך עומק לבו טו. והיינו שיש נקודה פנימיות בכל חיש ישראל שאין שם מעט נכרי רק שגריך להיות שנקודה זו תחפשו בכל האדם. ועל ידי הלל והודאה יכולין להכניס נקודה זו בכל הנפש. והוא ע"ז ששמה האדם בנקודה זו וטמן הודאה לקב"ה על שזכה להיות בכלל ישראל. ע"ז תחשק יכול להרמיז הנקודה.

משה כהן, נב, א"ת, ט"ו

5

אבל החבור והצירוף שיש לישראל אל הקדוש ברוך הוא מצד אחר והוא חבור מצד העילה עצמה וחבור שהוא מצד העילה אין לדבר זה שהוא מצד העילה יש לו שנוי, כי מצד העילה אין שנוי רק ההשתנות הוא מצד העלול שהוא בעל שניה וזה מפני שאין לישראל דבר בעצמם עד שיהיה הסרה שייך בהם רק השם יתברך בתר במ, ודבר זה הוא מצד העילה ולכך, ואנכי כי השם יתברך אמר להם אנכי ה' אלקיך (שמות כ, ב) וזהו מצד העילה וזה אין שכחה לו דבר שהוא מצד העילה וזה כי אנכי הוא מצד שהוא יתברך עילה להם ובפרט עילה מחויבת כמו שמוכיח הלשון שאמר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שם כ, ב) וכבר הקשו כמה חכמים כי לא נזכר כאן שום מצוה רק היה לו לומר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים לכך אהיה לך לאלקים, וכאן לא אמר דבר צווי כלל עד שהרבה נבוכו בזה ונתנו מספר אחר לעשות הדברות והוציאו אנכי מכלל עשרת הדברות כמו שבארנו בחבור תפארת ישראל (פרק לז) אבל עיקר פירושו זה שאם אמר אנכי ה' אלקיך לכך אהיה לך לאלקים אם כן היה זה משמע שהוא יתברך אלוה להם תולה בישראל והיה זה מצד העלול שהם מקבלים השם יתברך לאלקים, ואם כן אי אפשר שיהיה סילוק לזה דבר שהוא מצד העילה כי הוא יתברך עילה מחויבת לישראל ודבר שהוא מצד העילה אין סילוק לזה כלל ולכך אמרו ישראל נעשה ונשמע (שמות כד, ז) ואלו

משה כהן, נב, א"ת, ט"ו

8
 יב. וכשנברו בית חשמנאי ונצחום, כדקו ולא מצאו
 אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כה"ג,
 ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, ונעשה בו גם והדליקו
 ממנו שבעת ימים. טומאת השמינים, השחתת המדות והדיעות,
 שבאה למחנה ישראל מסכת התגברות היונים ושלטונם, היא
 הצרה היותר איומה הנוגעת עד נפש האומה. זאת היא אמנם
 ממפלאות תמים דעים, שאם הדיעות המסתעפות מן עומק יסוד
 התורה, אחדות השם יתברך ואמונתו, נפגמו מתגרת עול יוגית,
 הגנה כשם שהכהן הכללי שבעם ד' הוכן להורות חוקי ד'
 ומשפטי, להראות בפועל תוכן של חיים קדושים וטהורים למען
 היות למופת לעם כולו, כן יש בכל אדם מישראל צד כהונה,
 מפני שבכללם המה ממלכת כהנים וגוי קדוש. הנושקה
 הפנימית, לקדושת החיים ולדעת התורה וללכת בדרכיה, היא
 גנוזה בעומק הלב הישראלי. וכבר ביארנו בע"ה בתעודת
 מעשר שני הנאכל לבעלים, שהוא בא לעורר את יסוד הכהונה
 העצמית הגמוגמת בנפש כל אדם מישראל. הגנה הכהונה בכללה
 מתפשטת על דרכי החיים ועל כל מרחב הדעה הטהורה, גם היא
 היתה כבר מוכנת להתחלל מכהה של יון. אבל עוד יותר עמוק
 כלב שוכן אור הנשמה הישראלית, ששם גנוז הקשר הפנימי של
 האיש הישראלי, המופיע בכל עז בכלל האומה, עם האמונה
 העקרית בשם ד' אלהי ישראל, והרצון החזק והנערץ שלא
 להפרד מבית חייהם, מהאמונה בכללה. זהו העולם הפנימי
 הישראלי, שדוגמתו בתוך הכלל הוא הבהן הגדול הנכנס לפני
 ולפנים לשרת בקדוש ביום הקדוש המובדל מכל עסקי החיים
 הגשמיים. אותו הפך הקטן שמונח בחותמו של כה"ג, לא יוכלו
 היונים לטמאות, לעקור מכלל ישראל קישורם הפנימי העמוק
 עם ד' אלהי ישראל, זה לא יוכלו כל בעלי כח חלץ, מים רבים
 לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה".

10
 וראשית הגס האתחלתא דגאולה, היתה עם
 גילוי פך השמן התתום בחותמו של כהן גדול,
 שמרומז כביכול על הקב"ה בכבודו ובעצמו. וענינו,
 הנקודה הפנימית של חלק ה' עמו שהיא בבחי' פך
 השמן התתום בחותמו של כהן גדול ונשטר בקדושה
 ובטהרה. ונקודה זו של חלק ה' עמו נמצאת הן
 בכללות ישראל והן בכל יהודי.

10
 והבי' כזה, כי כש תנוכת המוכח היא הארה
 נצחית המתעוררת בכל שנה ושנה כוסף הזה, ועל
 שמה נקרא חג המוכח. ענין הארה זו הוא חינוך
 והתחדשות, בחי' הנוכח המוכח ותנוכת הבית מחדש
 לאחר מצב של חורבן. כפי שהיה בגס תנוכה, שכלל
 ישראל היה כמצב של חורבן כלאחר יאוש, אחרי
 שהיונים שמאו כל השמינים. ובמצב זה השאיר הקב"ה
 את פך השמן שהוא ענין קוסטא דחיותא הקיימת
 תמיד בכללות עם ישראל, וממנו שב האור להאיר.
 וכן כפרטות יש בכל יהודי בחי' פך שמן שממנו
 הוא ניאור בזמן חושך, ומוסיף והולך ואור עד נכון
 היום, עד שעושה תנוכת הבית מחדש. ומכאן הגס
 בימים ההם נשאר' הזמן הזה מסוגל לנצח לחנוכת
 הבית, שיהודי יבנה שוב את ביתו הרוחני ויחנכנו
 מחדש, לאחר שבמשך השנה התרחק ונפל כשפל
 המדרגה.

לניגון אלמ - ארבעה אסולות,
 חנוכה ז' טו

9
 והנה זה נשאר לדורות, בימים ההם בזמן
 הזה באה התעוררות כלב אנשים אפ"י
 המתאישים, אם אך צד להם ממצבם הנוכח
 וכמו אז שעמדת להם בעת צרתם דוקא, כמו
 כן היום כל איש מצוק ומר נפש הרובץ תחת
 משא מלך זקן ומצפת ומשחוקק להושע.
 אך חסרות לו התחזקות והתעוררות לאמור
 עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה.
 הוא כמתאיש בעיני עצמו לצאת מהמבוכה
 הזאת בחשבו כי הריבה פעמים התחיל ולא
 עלה בידו לגמור, ע"כ איננו מאמין בעצמו
 שעודנה הברירה בידו. והבחינה הפשוטת ואם
 יקבל עליו ויכיל לפרוק ממנו עול השבונה,
 הרבים אשר חשבו בני האדם ולקבל עליו
 עול מלכות שמים שלימה, לכתוב ידו להשיג.
 יעשה ויצליח, לאיש כזה באה היום התעוררות
 מלמעלה כמו מאז שנאמר ועוררתי בניך צי"ן
 על בניך יון, אבל המתעוררות היא רק לפי
 מסת שהוא מיר ונפשו מרה לו:
 ז' לפי האמור ויבן מה שחכמים הגידו ברמו
 דברי השי"ם פתילות ושמינים. שאמרו
 חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין
 בהם בחנוכה. דקאי על נפשות ישראל
 המגושמים ביותר שאין להם עלי' בשבת יש
 להם עלי' בחנוכה.

לניגון אלמ - חנוכה ז' טו

12
 על ענין האמונה נאמר עוד מעט ואין רשע,
 כמאמר הנו' שבכל רשע יש ניצוץ א' ממעל שבו
 אינו רשע. לכל יהודי יש ניצוץ הנשמה מאור א'
 ממעל המאיר לו במצבים חשכים, וכאשר נדמה
 שהוא כבר אבוד ואין לו תקומה מתעורר הניצוץ
 הזה להאיר לו. והוא כח האמונה המודרשת ביהודי
 דמו מהאבות הק' ומאברהם אבינו ראש לכל
 המאמינים, בחי' פך השמן המתגלה להציל יהודי
 בעת מצוקה ולהאיר לו במצבים ירודים ושפלים.
 וכמו שאמר מרן הס"ק מלכו"ב זי"ע, גם בשעה
 שיהודי אינו מרגיש כלל את האמונה רח"ל חייב
 להאמין שבפנימיות נפשו הוא מאמין, אלא שעבים
 מכסים בעדו את אור האמונה. וגם זה בכלל הבטחת
 ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאתים
 ולא געלתים לבלותם, שהקב"ה נסע ביהודי פך שמן
 של אמונה העומד לו להושיעו בארץ אויביהם.

לניגון אלמ - חנוכה ז' טו

11
 וכן בחי' הפרט, יש שעוברים עליו מצבים
 הנדמים כקעור מוחלט, ועליו להאמין באמונה שלמה
 שעדין יש בו קוסטא דחיותא שהיא אבן פינה לבנין
 מחדש. ובכלל מאמר מרן אדמו"ר בב"א זי"ע עה"פ
 (תולדים לו) עוד מעט ואין רשע, בכל רשע מישראל
 יש עוד מעט שבו אינו רשע, זו הקוסטא דחיותא
 ממנה הוא שב ונבנה מחדש. וכמו שמצינו בחז"ל
 (ב"ר סה, כב) שדרשו את הנאמר ביצחק וירח את
 ריח בגדיו, א"ת בגדיו אלא בוגדיו, כגון יקום איש
 צרורות ויוסף משיתא, כדאיתא שם ענינב. וכן
 מעשה דר' אלעזר בן דוריא המובא בגמ' (ע"ז ז.).
 כ"א מאלו הגיע במצבו לתכלית השפלות ולא ניכר
 בו עוד מאומה מן הטוב. ואז נתעוררה בהם הקוסטא
 דחיותא ושבו להיות בעלי תשובה גמורים. ועל זה
 נאמר וירח את ריח בוגדיו, אותם בוגדים שהיה בהם
 עוד מעט שאינו רשע, ומכחו קידשו שם שמים ברגע
 האחרון ונתעלו למדרגות עליונות בעולם העליון.
 ובמשך הדורות היו רבות כהנה, יהודים שהגיעו
 למצב של העדר ואז נתגלתה בהם הקוסטא דחיותא,
 נקודת החיות שנתורה בהם, ומכחה יצאו ונתלצו
 משפל מצבם. וכמסופר על יהודים שהיו רשעים
 גמורים, וכאשר ציוו עליהם לכפור מטרות את נפשם
 על האמונה. כי נתעוררה הקוסטא דחיותא שבהם
 ועי"ז ניצורה יהדותם לחיים. וזה גם סוד בעלי
 התשובה בדורנו, אנשים שהיו שקועים באבי אבות
 הטומאה וכבר הגיעו למצבים שאין להם תקנה
 לכאורה, אך עדיין היה בהם עוד מעט ואין רשע.
 יש שהיעדר מעט' הזה הוא בגלוי ויש שהוא נסתר
 מאד לפני הנגלותו, אבל הוא נמצא תמיד ואינו
 בטל לעולם, ובו טמון סוד הצמיחה של יהודי בכל
 המצבים.

לניגון אלמ - חנוכה ז' טו